

Tartu rahukõneluste lõpp- ja järelvaatus (veebruari–märts 1920)

Ago Pajur*

Tartu rahu saamisloost, olemusest ja tähtsusest on räägitud-kirjutatud palju ja sageli ning küllap tehakse seda edaspidigi. Vähem tähelepanu on pööratud rahulepingu sünnile vahetult eelnenud ja järgnenud sündmustele.

Eesti riikluse seisukohalt kõige olulisemad väitlused peeti rahukonverentsi esimesel etapil, 1919. aasta jõulukuu jooksul. Vana-aastaõhtul allkirjastati vaherahukokkulepe („Leping sõjalise tegevuse seismapanemiseks“) ning parafeeriti hiljem muutumatul kujul rahulepingusse võetud sätted Eesti iseseisvuse tunnustamise, Eesti–Vene riigipiiri ja sõjaliste tagatiste kohta.

Uuel aastal kandus põhirõhk majandusküsimustele. Esialgul olid eestlased igati edukad, kuna Vene pool tuli esimesele rahuõlmijale nii mõneski asjas vastu. Pöördeliseks kujunes *Entente*'i riikide ülemnõukogu otsus 16. jaanuarist, mis lõpetas Venemaale kehtestatud majandusblokaadi. Varem kokkulepitu jäi küll jõusse, ent uusi järeleandmisi enamlastelt välja kaubelda ei suudetud. Inertsist jätkusid kõnelused veel mõnda aega, ehkki kõigile asjaosalistele sai selgeks, et konverents läheneb lõpule.

22. jaanuaril teatasid Vene esindajad Moskvasse, et „töö on tegelikult lõppenud“ ja lahendada on jäänud vaid üksikud küsimused.¹ 25. jaanuaril Tallinnas toimunud Eesti valitsuse laiendatud istungil, millel osalesid ka rahudelegatsiooni liikmed, otsustati: „Rahudelegatsiooni poolt Valitsusele heaksarvamiseks ettepanud rahulepingu kava heaks kiita ja rahudelegatsiooni volitada rahulepingule sel kujul allakirjutama.“²

Viimase lihvi andsid kokkuleppele redaktsioonikomisjon ning lepinguteksti keeleliseks toimetajaks kutsutud Eesti Kirjanduse Seltsi teaduslik sekretär ja Tartu ülikooli eesti keele lektor Johannes Voldemar Veski. Temagi töö sai 31. jaanuaril tehtud ja samal õhtul laoti rahulepingu lõplik tekst Eduard Bergmanni trükikojas masinasse.

Lepingu allkirjastamine kavandati pühapäeva, 1. veebruari pärastlõunaks. Kuid redaktsioonikomisjon oli sunnitud piduliku toiminguga edasi lükkama ja lepingu trükikotta tagasi saatma. Kaasaegse ajakirjanduse väitel leiti tekstis mõned korrektuurivead, mis olevat tekkinud seeläbi, et Eesti saatkonna liikmed parandasid Veski kontrollitud teksti omatahtsi.³ Ants Piibu mälestustest jääb aga mulje, et viga tehti trükikojas, kus ei tahetud tunnistada, et teatud puhkudel võib ka sõnale „ja“ eelneeda koma. Trükikojas oldud koguni sedavõrd enesekindlad, et jäetud too õnnetu koma välja ka teist korda trükitud tekstist, mistõttu tulnud nõuda veelkordset ümbertrüki.⁴

Viga peitus sõjalistest tagatistest kõnelenud VII artikli 4. lõike alapunktis b, milles öeldi: „[lepinguosalised kohustuvad] ära keelama igasuguste sõjalaevade [– –] viibimise oma ter-

* Ago Pajur (1962), PhD, dotsent, TÜ ajaloo ja arheoloogia instituut, Jakobi 2, 50090 Tartu, ago.pajur@ut.ee

¹ E. Mattisen. Tartu rahu. Tallinn, 1988, lk. 404.

² Valitsuse salajane otsus nr. 4, 25.01.1920. – RA, ERA.31.1.215, l. 6.

³ Rahulepingu allakirjutamise eel. – Tallinna Teataja, nr. 26, 02.02.1920.

⁴ A. Piip. Tartu rahu. – Mälestused iseseisvuse võitluspäevilt. II kd. Tallinn, 1930, lk. 419.

ritoriaalvetes, kui nad niisuguste organisatsioonide või rühmade omad, kes oma ülesandeks seavad sõjariistus võitlust teise lepinguosalisega, või riikide päralt, kes teise lepinguosalisega sõjajalal seisavad [,] ja kui nende eesmärgiks on teisele lepinguosalisele kallaletungimine, ning kui tähendatud otstarve teatavaks on saanud sellele lepinguosalisele, kellele need territoriaalveed ja sadamad kuuluvad.“⁵

Idee poolest pidanuks see punkt ära keelama üksnes nende sõjalaevade läbilaskmise, mille eesmärgiks on rünnata lepingupartnerit. Koma puudumine võimaldas aga lugeda sätet nii, nagu piisaks keelustamiseks sellest, kui laeva omanik (riik või ühendus) on lepingupartneriga sõjajalal, ning seda ka juhul, kui konkreetne laev ei kavatsegi kedagi rünnata. Näiteks kui Soome on Venemaaga sõjas, ei tohi Eesti Soome sõjalaevu oma territoriaalvetesse lubada.

Trükkimisel tekkinud aps sundis allkirjastamist edasi lükkama. Konverentsimajja kogunenud ajakirjanikel (umbes 30 inimest, sh. Briti, Jaapani, Poola ja Soome ajalehtede esindajad) soovitati õhtul kell 8 tagasi tulla, kuid olukord ei lahenenud sellekski ajaks ja lehemeeste kannatus kippus katkema. Rahusaatkonnad sisustasid vaheaega meeldivamalt. Nimelt otsustati, et Vene delegatsiooni auks antavat pidusööki edasi ei lükata ning nii suundusidki mõlema poole esindajad ühiselt banketile. Kas see algas kell 15 „Eesti rahusaatkonna ruumides“, nagu väitis Tallinna Teataja, või kell 20 Holger Segerlini restoranis (Gildi tänavas), nagu meenutas Jaan Poska sekretär William Tomingas, ei ole esmatähtis.⁶ Oluline pole seegi, kui ohtralt keegi toidu kõrvale vodkat ja šampanjat tarvitas või kes ja milliseid tervituskõnesid pidasid. Päevalehe kirjasaatja teadis kinnitada, et einel osalesid lisaks mõlema poole delegaatidele ka välisminister, riigikohtu esimees, ülikooli kuraator, 2. diviisi ülem, Tartu linnapea ja maakonnavalitsuse esimees. „Ajakirjanikka sinna ei kutsutud...“ sedastas kirjutaja nukralt.⁷ Eesti ametlik infoagentuur (ETA) piirdus ühe lausega: „Eile oli Eesti rahusaatkonna esimehe Poska juures pidulik lõunasöök, kus vastastikku kõnesid peeti.“⁸

Saanud teate, et lepingu trükkimine on lõppenud, suundusid delegaadid tagasi konverentsimajja, kus Tomingase sõnul antud neile pisut aega banketiväsimusest kosuda. Kellaosutid libisesid märkamatult üle kesköö ja saabus 2. veebruar. Pool üks öösel astus Tomingas lehemeestele reserveeritud ruumidesse ja palus kõiki teise korruse istungitsaali.

Avar saal oli täis eredat elektrivalgust, sest lisaks fotograafidele olid oma aparatuuri üles seadnud ka osaühingu Estonia-Film operaatorid, soovides ajaloolise sündmuse filmilindile püüda (rahukonverentsi jäädvustusi sisaldanud ringvaade esilinastus 26. veebruaril Tallinna kinos Kaleva⁹). Ruumi kaunistasid loorberipuud ning kaks tumedatel postamentidel valendavat büsti – Kreutzwaldi ja Jannseni oma. Kuid silmatorkavamaks objektiks oli punase kaleviga kaetud suur ümmargune istungitelaud. Selle kõrval seisis paar väiksemat lauda, mida ilustasid põlevad küünlad. Just nendel laudadel pidi leping allkirjad saama. Allkirju ootasid lepingu kaks eksemplari, millest üks jäi Eestile ja teine Venemaale. Mõlemad olid trükitud kvaliteetsel linasest riidest valmistatud paberile ning köidetud poolkaustas raamatuna (foliant) paksude siniste kaante vahele.

Saali sisenenud delegatsioonid võtsid istet suure laua ümber. Vaba Maa kirjasaatja sõnul olid Adolf Joffe harilikult pehmed ja ümarad liigutused sedapuhku veidi järsumad, ent Jaan Poska säilitas täieliku rahu, „vist istus omal ajal Buddha niisugusel näol, omi õpilasi õpetades“. Kuna Poska käes oli kord koosolekut juhatada, teataski just tema pikkamisi, vaikselt ja rahulikult: „Avan tänase koosoleku.“ Konstateerinud, et kokkulepe on valmis, küsis ta,

⁵ Rahuleping Eesti ja Venemaa vahel, 02.02.1920. – RA, ERA.957.10.74, l. 4p.

⁶ Rahulepingu allakirjutamise eel. – Tallinna Teataja, nr. 26, 02.02.1920; W. Tomingas. Mälestused. Vaikiv ajastu Eestis. Tallinn, 1992, lk. 206.

⁷ Ajaloolised momendid. – Päevaleht, nr. 26, 02.02.1920.

⁸ Rahu allakirjutamine. – Postimees, nr. 27, 02.02.1920.

⁹ I. Kosenkranius. Eesti kino minevikuradadelt. Tallinn, 1964, lk. 23.

kas soovitakse lepingu ettelugemist? Joffe leidis selle olevat üleliigse ning Poska järgmisele küsimusele, kas võib alustada allkirjastamist, vastas ta vaid ühe sõnaga: „Jah.“ Kogu see vähene jutt käis mõistagi vene keeles.

Alustuseks astusid väikeste laudade manu mõlema delegatsiooni juhid, võtsid istet ja andsid üheaegselt oma allkirja rahulepingule. Nende eeskujule järgnesid teisedki esindajad: Eesti poolelt Ants Piip, Mait Püümann, Julius Seljamaa ja Jaan Soots ning Vene poolelt Issidor Gukovski. Kõik allkirjad kinnitati delegatsiooniliikmete isiklike pitsatitega. Päevalehe ajakirjanik fikseeris momendi, mil allkirja andsid Poska ja Joffe (00.47), ning Vaba Maa esindaja tseremoonia lõpphetke (00.55). Seega kestis kogu protseduur napilt 10 minutit.

Seni püsinud sügav vaikus, mida häirisid vaid fotoaparaatide klõpsatused ja filmikaamera surin, asendus üldise suminaga. Delegaadid tõusid kohtadelt, surusid üksteist õnnitledes käsi, korrespondendid tõttasid väljavalitud „ohvrite“ juurde, et neilt veel mingeid üksikasju välja pinnida. Kostis küsimusi, õnnitlusi, naljatusi. Laudadele toodi veel mõned rahulepingu eksemplarid – üks neist Eesti Rahva Muuseumi tarvis –, mille tiitellehele jäädvustasid oma nime kõik kohalviibinud, lisaks delegaatidele ka eksperdid, tehnilised abijõud ja ajakirjanikud, samuti välisminister Ado Birk, professor Matthias Johann Eisen, ETA direktor Jaan Lintrop, luuletaja Karl Eduard Sööt jt. Muuseumi tarvis korjati laudadelt kokku ka sulepead ja tindipotid, mis olid andnud oma tagasihoidliku panuse rahu saabumisse.¹⁰

Rahukõneluste käiku jälginud välismaalased olid varemgi imestanud tartlaste kainust ja külmust, konstateerides, et linnas polnud märgata vähimatki elevust ega pidulikkust.¹¹ Lepingu allkirjastamise järel jäi Tartu sama rahulikuks. Isegi Postimehe toimetuse akna alla ei kogunenud tavapärasest rohkem uudishimulikke. Välisajakirjanikud pärisid eesti ametivendadelt, kas on ehk oodata mingeid meeleavaldusi või muid pidulikke ettevõtmisi, ent midagi niisugust ei järgnenud. Siin-seal pandi vaid sinimustvalged trikoloogid lehvima.¹² Samasugune tagasihoidlikkus iseloomustas ka tallinlasi, kes võtsid „sõnume rahulepingu allkirjutamisest täitsa külmalt vastu“. Võib-olla oodati värske lehtede ilmumist harilikust pisut kärsitumalt ja ehk helisesid telefonid toimetustes pisut sagedamini. Ent see oli kõik – ei mingeid ülevoolavaid emotsioone ega rõõmurõkatusi.¹³

Tagasihoidlikkus ei tähendanud, nagu poleks rahu sõlmimist tähtsustatud, pigem vastupidi. Postimehe toimetaja Anton Jürgenstein nimetas seda suureks ajalooliseks hetkeks, leides, et tegemist on „kõige tähtsama silmapilguga meie rahva seitsmesaja aastases vaevarikas ajaloos“.¹⁴ Sotsiaaldemokraatide häälekandja läks veelgi kaugemale, kuulutades rahulepingu suure rahvusvahelise tähtsusega aktiks.¹⁵ Ent ühtlasi peeti lepingut eelnenud ajalookäigu loomulikuks tulemiks, mille puhul justkui puudus mõjuv põhjus juubeldusteks. Päevaleht kinnitas, et Vabadussõda oli vaid ajutiseks katkestuseks omariikluse ülesehitustöös, mis peab nüüd uue jõuga jätkuma.¹⁶ Samuti kärpisid vaimustust kõhklused kokkuleppe püsivuse osas. Enamlasi ei peetud usaldusväärseteks partneriteks ning kardeti, et nad võivad tulevikus lepingu kergesti prügikorvi visata. Tallinna Teataja arvas: „Kui leping oleks tehtud teistsuguse valitsusega, nagu näit. meie naabriiriigis Rootsis on, meie oleksime võinud mureta

¹⁰ Ajaloolised momendid. – Päevaleht, nr. 26, 02.02.1920; Muljed rahulepingu allkirjutamisel. – Vaba Maa, nr. 28, 04.02.1920.

¹¹ Eel-vaherahu alla kirjutatud. – Vaba Maa, nr. 1, 02.01.1920.

¹² Rahu allkirjutamise järele Tartus. – Päevaleht, nr. 28, 04.02.1920.

¹³ Rahulepingu allkirjutamisest teadaandmine Tallinnas. – Kaja, nr. 26, 03.02.1920; Rahulepingu allkirjutamine. – Päevaleht, nr. 27, 03.02.1920.

¹⁴ A. J. [Anton Jürgenstein]. Rahu Venemaaga alla kirjutatud! – Postimees, nr. 27, 02.02.1920.

¹⁵ Olgu tervitatud rahu! – Sotsiaaldemokraat, nr. 27, 03.02.1920.

¹⁶ Piduööök rahukonverentsil olnud ajakirjanikudele. – Päevaleht, nr. 28, 04.02.1920.

olla tuleviku pärast. Nüüd ei saa mureta jääda. Peame mõtlema ikka tuleviku peale. See on, mispärast nüüdne rahuleping seda meeoleu ei loo, mis üks rahuleping muidu oleks pidanud tekitama. Puudub kindlus tuleviku pärast. See ei lase rõõmu tulla.“¹⁷

Rõõmsad ja pidulikud sündmused ei jäänud siiski päris olemata. Üks selline toimus Tartus. Vastavalt diplomaatia tavadele ja vastuseks eelmisel päeval eestlaste korraldatud banketile andis Vene delegatsioon 2. veebruaril kell 19 restoranis Automaat omapoolse piduliku lõuna. Taas olid kutsutute hulgas ka välisminister, riigikohtu esimees, ülikooli kuraator jt. prominendid. Lühikese lauakõne pidasid nii Joffe kui ka Poska, kujuures esimene lõpetas sõnadega: „Elagu vaba Eesti rahvas!“ Seegi bankett ei kestnud aga kaua, kuna Eesti delegatsioon suundus kell 23 raudteejaama, et sõita Tallinna. Hoopis pikemalt pidutsesid sealsamas Automaadis ajakirjanikud, kellele korraldas ühise eine Eesti delegatsioon (mõnda aega istusid pidulauas ka Piip ja Seljamaa). LeHEMEESTE KOOSVIIBIMINE algas juba kell 14 ja jätkus hilisööni, ehkki mitmed nende tsunftivennad läksid samuti enne keskööd rongile.¹⁸

Vaksalis saadi aga tundide kaupa oodata, sest Valgast tulev rong hilines ja sõitis Tallinna poole edasi alles kell 04.30. Seda hilinemist ei suudetud ka teel tasa teha ning kui esialgu oli tallinlastele teatatud, et rahusaadikud jõuavad pealinna 3. veebruari hommikul kell 10, siis tegelikult saabus rong Balti jaama alles kell 16.15. Selleks ajaks kaunistati jaamaesine riigilippude ja roheliste kuuskedega, sisemus aga loorberipuudega. Auvalvesse asus Tallinna tagavarapolgu õppekomando. Nii jaamas sees kui ka selle ümber sagis hulk uudishimulikke, kes soovisid ajaloolistest hetkedest osa saada. Mõistagi olid kohal valitsusliikmed, Asutava Kogu juhatus ja kõrged sõjaväelased.

Hetkel, mil delegatsioon vagunist väljus, lõi orkester lahti „Porilaste marsi“, millele järgnes peaministri tervituskõne. Jaan Tõnisson rõhutas, et Eesti ei tarvitse rahulepingu tingimusi häbeneda ning et selle eest võlgnetakse tänu esmajoones eesti sõjameestele, kuid samavõrd ka rahudelegatsioonile. Poska tänas südamliku vastuvõtu eest ning kinnitas, et delegatsioon on täitnud vaid parlamendi ja valitsuse tahet ning et kõik saavutatu on ühise töö vili. Seepeale kaelustasid Tõnisson ja Poska teineteist, orkester mängis hümni, sõjaväelased andsid au ning rahvahulk seisis paljastatud päi vaikselt ja liikumatult. Lõpuks suundusid saatkond ja riigijuhid jaamahoone esisele, kus istuti ootavatesse autodesse.

Jaama ette kogunenud inimeste reaktsiooni delegaatide ilmutamisele on kirjeldatud vastakalt. Eduard Laaman kirjutas aastaid hiljem: „See oli Eesti rahva võimsam vaimustusavaldu [– – –], mis Eesti rahudelegatsioonile osaks sai määratu rahvahulga poolt [– – –]. Kui Poska jaamaesisele ilmus, puhkes vaimustustorm, nagu see vist enam ei ole kordunud.“¹⁹ Samas võtmes kirjeldas toimunut Rahvaerakonna vaimus ilmunud Tallinna Teataja: „Poska ilmumine sünnitab rahva hulgas vaimustuse, kostab ühine hurraa, lehvitatekse mütsa ja rätikuid. Rahusaatkonna esimees tõuseb autos püsti ja tänab kummardades. Jälle uued hurraa-hüüded, mille saatel autod [– – –] jaamahoone eest lahkuvad.“²⁰ Tööerakondlik Vaba Maa jäi tagasihoidlikumaks: „Vaksalihoonet ümbritsev rahvahulk tervitas saatkonna esimeest J. Poskat hurraahüetega, mille eest austatav autos püstitõustes tänas. Saatkonna liikmete vaksalist lahkumisel hakkas vastuvõtmisel viibinud rahvahulk [– – –] linna valguma. Veel mõni aeg pärast seda oli uulitsatel suuremat elavust märgata kui harilikult.“²¹ Erapooletut joont hoidev Päevaleht piirdus üheainsa lausega: „Kui J. Poska autosse istub, lastakse teda vaksali ette kogunud rahvahulga poolt hurraahüetega elada.“²² Sootuks omalaadse pildi esitas aga Maarahva Liidu häälekandja Kaja: „Vastuvõtmine oli vaikne ja rahulik. Publikum

¹⁷ Rahutegemise puhul. – Tallinna Teataja, nr. 28, 04.02.1920.

¹⁸ Pidosöök ajakirjanikkudele rahukongressi lõpul. – Tallinna Teataja, nr. 28, 04.02.1920.

¹⁹ E. Laaman. Jaan Poska: Eesti riigitegelase elukäik. Tartu, 1935, lk. 138.

²⁰ Rahusaatkonna pidulik vastuvõtmine. – Tallinna Teataja, nr. 28, 04.02.1920.

²¹ Eesti rahusaatkonna vastuvõtmine Tallinnas. – Vaba Maa, nr. 28, 04.02.1920.

²² Eesti rahusaatkonna ärasõit Tartust ja vastuvõtmine Tallinnas. – Päevaleht, nr. 28, 04.02.1920.

oli imestamiseväärt tagasihoidlik. Hurra-hüüded puudusid täiesti. Rahulikult valgus rahvas linna tagasi.²³

Balti jaamast sõitsid autod Toompeale. Seal peeti ära valitsuse koosolek, millel otsustati: „Rahudelegatsiooni poolt Vabariigi Valitsusele edasiantud rahuleping Eesti ja Venemaa vahel Asutavale Kogule ratifitseerimiseks ette panna.“²⁴ Seejärel suundusid ministrid lossi Valgesse saali, kus istus koos Asutav Kogu. Õigupoolest oli parlament päevakorra juba ammandanud, kui istungile kuulutati 15-minutiline vaheaeg: „Meeleolu muutub iseäranis elavaks. Põnevusega oodatakse nagu midagi erakorralist. Peale vaheaega asub esimees oma kohale. Vaikus. Paljud pealtkuulajad ei istugi.“ Ja siis sisenesid saali valitsusliikmete saatel Jaan Poska ja Julius Seljamaa, keda tervitati kiiduavaldustega.²⁵

Asutava Kogu esimees August Rei tegi päevakohase sissejuhatuse, meenutades päev tagasi Tartus toimunud ajaloolist sündmust, kiitis sõjamehi, kes riigi rahulepinguni aitasid, ning lisas: „Kuid peale sõjaväe ei pea meie mitte unustama seda rasket tööd, mis meie rahusaatkond oma osava eesistuja juhatusel korda on saanud.“ Need sõnad vallandasid „kauakestvad kiiduavaldused“, mille peale „rahusaatkonna eesistuja hra J. Poska tänab sügava kummardusega“.²⁶ Seejärel andis Rei teadaandeks sõna peaministrile ning senikaua, kui Tõnisson kõnepulti asus, jagati Asutava Kogu liikmetele välja rahulepingu tekst (ilmselt ikka seesama kaks päeva varem Bergmanni trükikojas trükitud ja siniste kaante vahele köidetud).

Tõnisson alustas küll lühiülevaatega rahulepingu saamisloost ja lõpetas tänuavaldustega, kuid põhiolemuselt oli tegemist olukorrast-riigis-tüüpi kõnega, mis käsitles nii sisepoliitilisi kui ka majandusküsimusi. Peaministri teadaande üle läbirääkimisi ei avatud ja istung lõpetati sooviga, et „rahuleping võimalikult peatselt sisuliselt arutusele võetaks“.²⁷

Jääb selgusetuks, mida selle „sisulise arutamise“ all silmas peeti. Kahe riigi vaheline kokkulepe oli selle allkirjastamisega lukku löödud, ühtegi sõna lisada, kustutada või muuta polnud võimalik ning Asutaval Kogul jäi üle vaid leping ratifitseerida või see tagasi lükata. Kuna viimane võimalus tähendanuks sõja jätkumist, ei saanud see isegi kaalumisele tulla.

Alustuseks koostas välis- ja riigikaitsekomisjon rahulepingu ratifitseerimisseaduse eelnõu, mis esitati Asutava Kogu täiskogule 10. veebruaril. Samal istungil kuulati ära Poska põhjalikud selgitused ja kõigi fraktsioonide seisukohad. Nii mõneski küsimuses ilmnesis erimeelsused ja aeg-ajalt puhkes rahvaesindajate vahel isegi sõnavahetusi, kuid mitte keegi ei seadnud rahulepingu kinnitamise vajadust kahtluse alla. Istungi lõppedes kiideti eelnõu selle esimesel lugemisel üksmeelselt heaks.²⁸ Teine lugemine toimus järgmisel päeval ja sedapuhku ilma väitlusteta.²⁹ Ka viimane, kolmas lugemine, mis peeti reedel, 13. veebruaril, laabus ladusalt ning pärast lõpphääletust konstateeris istungit juhatanud Julius Seljamaa: „Sellega on A. K. [Asutava Kogu] seadus Eesti ja Venemaa vahelise rahulepingu kohta ühel häälel vastu võetud.“ Vastuseks kostis saalist „nõrk käteplaksutamine“.³⁰

Kuna ülevenemaaline tööliste, talurahva, punaarmeeaste ja kasakate saadikute nõukogu kongress oli kinnitanud rahulepingu juba 4. veebruaril, siis jäi astuda veel vaid viimane samm – ratifikatsiooniaktide vahetamine.

Aktide vahetamiseks läkitati Moskvasse eridelegatsioon koosseisus Julius Seljamaa (esimees), Aleksander Schipai (sekretär), Johannes Kartau ja polkovnik Johann Puskar; lisaks sõitis Seljamaa isikliku sekretärina kaasa William Tomingas. Enne esinduse väljasõitu tuli teha

²³ Eesti rahusaatkonna Tallinna jõudmine. – Kaja, nr. 27, 04.02.1920.

²⁴ Valitsuse istungi protokoll nr. 21, 03.02.1920. – RA, ERA.31.1.214, l. 18.

²⁵ Asutav Kogu. – Vaba Maa, nr. 28, 04.02.1920.

²⁶ Asutava Kogu protokoll nr. 102, 03.02.1920. – RA, ERA.15.2.101, l. 19.

²⁷ Asutava Kogu protokoll nr. 102, 03.02.1920. – RA, ERA.15.2.101, l. 23.

²⁸ Asutava Kogu protokoll nr. 104, 10.02.1920. – RA, ERA.15.2.103, l. 6–24.

²⁹ Asutava Kogu protokoll nr. 105, 11.02.1920. – RA, ERA.15.2.104, l. 2.

³⁰ Asutava Kogu protokoll nr. 106, 13.02.1920. – RA, ERA.15.2.105, l. 2.

veel üks oluline toiming – ratifikatsiooniakti allkirjastamine. Akt kujutas enesest rahulepingu teksti, millele eelnes ja järgnes lühike lisandus: „Eesti Vabariigi nimel tõendame ja tunnistame meie, et Eesti ja Venemaa volinikkude vahel veebruarikuu teisel päeval aastal ükstuhat üheksasada kakskümmend Tartus järgmine rahuleping tehti ja alla kirjutati. [rahulepingu tekst] Eelolev rahuleping on Eesti Asutava Kogu seaduse läbi veebruarikuu kolmeteistkümnendal päeval aastal ükstuhat üheksasada kakskümmend kinnitatud ja ratifitseeritud. Eesti Vabariik ja tema valitsus saab seda rahulepingut rikkumata pidama. Selleks kirjutame alla. Asutava Kogu esimees A. Rei, Peaminister J. Tõnisson, Välisminister A. Birk. Tallinn, 20. märtsil 1920.“³¹

22. märtsi õhtul asus saatkond koos mitme ajakirjanikuga Tallinnast rongiga teele.³² Üri-
kud vahetati lühikese ja asjaliku tseremoonia saatel 30. märtsil kell 18.30 Moskvas Venemaa
välisasjade rahvakomissariaadis. Eesti poolelt olid kohal kõik delegatsiooni liikmed, Vene-
maad esindasid rahvakomissar Georgi Tšitšerin ja tema asetäitja Lev Karahhan.³³

Lõpetuseks sobib tsiteerida vabariigi valitsuse otsust 1920. aasta 26. oktoobrist: „Pea-
ministri hoiu all seisev Eesti–Vene rahulepingu algkiri hoiule panna Pöllupanga teraskambri
eriraudkappi, mille võtmed hoida on Peaministri, Välis- ja Rahaministri käes, kelle ühisel
otsusel rahulepingu algkirja välja võib võtta.“³⁴

³¹ Ratifitseeritud rahulepingu allkirjutamine. – Vaba Maa, nr. 66, 22.03.1920.

³² Ratifikatsiooni komisjoni sõit Venemaale. – Vaba Maa, nr. 67, 23.03.1920.

³³ Rahulepingu ratifikatsioonide vahetamine Eesti ja N.-Venemaa vahel. – Vaba Maa, nr. 76, 07.04.1920.

³⁴ Vabariigi Valitsuse salajane otsus nr. 50, 26.10.1920. – RA, ERA.31.1.215, l. 52.